

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Факультет педагогічної освіти та соціальної роботи
Кафедра соціальної роботи та педагогіки вищої школи

СИЛАБУС
вибіркового освітнього компонента
Особистість у соціальній роботі

підготовки бакалавра

Луцьк – 2026

Силабус вибіркового освітнього компонента «Особистість у соціальній роботі» підготовки здобувачів освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Розробник: Вікторія Степаненко, доктор педагогічних наук, професор

Погоджено

Гарант освітньо-професійної програми
Соціальна робота. Соціальна педагогіка:

(проф. Чернета С.Ю.)

Гарант освітньо-професійної програми
Соціальне забезпечення

(доц. Колосок А.М.)

Силабус освітнього компонента затверджено на засіданні кафедри соціальної роботи та педагогіки вищої школи

протокол № 10 від 28 січня 2026 р.

Завідувач кафедри:

(проф. Чернета С.Ю.)

I. Опис освітнього компонента

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітньо-професійна /освітньо-наукова/освітньо-творча програма, освітній рівень	Характеристика освітнього компонента
Денна (очна) форма здобуття освіти	I Охорона здоров'я та соціальне забезпечення II0 Соціальна робота та консультування ОПП Соціальна робота. Соціальна педагогіка. ОПП Соціальне забезпечення Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти	Вибірковий
Кількість годин/кредитів 150/5		Рік навчання: 2
		Семестр: 3-ий
ІНДЗ: <u>немає</u>		Лекції : 10 год.
		Практичні (семінарські): 20 год.
		Самостійна робота: 110 год.
		Консультації: 10 год.
		Форма контролю: залік
Мова навчання		українська

II. Інформація про викладача (-ів)

Прізвище, ім'я, по батькові: Степаненко Вікторія Іванівна,

Науковий ступінь: доктор педагогічних наук

Вчене звання: професор

Посада: професорка кафедри соціальної роботи та педагогіки вищої школи

Контактна інформація

Телефон: +38 095 465 92 95

Електронна пошта: stepanenko.viktorii@vnu.edu.ua

Дні занять: <https://ps.vnu.edu.ua/cgi-bin/timetable.cgi>

III. Опис освітнього компонента

1. Анотація курсу.

Вивчення освітнього компонента «Особистість у соціальній роботі» сприятиме підвищенню рівня готовності майбутніх фахівців до побудови суб'єкт-суб'єктних відносин, організації соціальної роботи на індивідуальному й інших рівнях.

Силабус вибіркового освітнього компонента «Особистість у соціальній роботі» складено з урахуванням можливості формування індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти.

2. **Метою** вивчення вибіркового освітнього компонента «Особистість у соціальній роботі» є визначення теоретичних засад організації соціальної роботи на індивідуальному й інших рівнях, формування в майбутніх соціальних працівників готовності до побудови суб'єкт-суб'єктних відносин.

Завдання:

- засвоєння сутності соціологічного, соціально-педагогічного, соціально-психологічного, психологічного підходів як методологічної основи теоретичного осмислення соціальних проблем і організації практичної соціальної роботи;

- засвоєння методів і технологій соціальної роботи, розроблених на засадах конкретного наукового підходу до особистості;

- засвоєння соціоморфології проблемного поля особистості клієнта соціальної роботи як інтегрального використання різних наукових підходів до особистості в соціальній роботі;
- усвідомлення особистості клієнта і професіонала соціальної роботи як цінностей.

3. *Soft skills*: комунікативність, ініціативність, креативність, вміння прогнозувати, працювати з інформацією, навички міжособистісної взаємодії, гнучкість, швидка адаптація до змін, відповідальність та ін.

Під час опанування ВОК «Особистість у соціальній роботі» здобувачі освіти:

- знатимуть методологію теоретичного осмислення соціальних проблем, методику організації соціальної роботи з клієнтами в контексті конкретного наукового підходу до особистості, методи і технології соціальної роботи, розроблені на засадах конкретного наукового підходу до особистості;
- умітимуть застосовувати отримані теоретичні знання в практичній діяльності; діагностувати особистість, проблемну ситуацію, ситуацію ризику, прогнозувати їх розвиток, розробляти програми індивідуальної й групової корекції в контексті конкретного наукового підходу до особистості;
- будуть здатні використовувати різні наукові підходи до особистості як основу для самодіагностики й саморозвитку.

1. Структура освітнього компонента.

Назви змістових модулів і тем	Усього	Лек.	Практ.	Сам. роб.	Конс.	Форма контролю/ Бали
Змістовий модуль 1. Теоретичні підходи до особистості в соціальній роботі						
Тема 1. Загальне поняття про особистість та її основні прояви	20	2	2	15	1	ДС, ДБ /7
Тема 2. Особистість в контексті соціологічного підходу	20	2	2	15	1	ДС, ДБ/7
Тема 3. Соціально-педагогічний підхід до розуміння особистості та її проблем	21	2	2	15	2	ДС, ДБ/7
Тема 4. Соціально-психологічні теорії особистості	23		4	17	2	ДС, ДБ/14
Тема 5. Біопсихосоціальний підхід в розумінні особистості	18		2	15	1	ДС, РМГ, РЗ/К /7
Тема 6. Особистість клієнта соціальної роботи з позицій системного, рольового та гуманістичного підходів	24	2	4	16	2	ДС, РМГ, РЗ/К /14
Тема 7. Соціоморфологія проблемного поля особистості клієнта соціальної роботи	24	2	4	17	1	ДС, РМГ, РЗ/К/14
Разом за модулем 1	150	10	20	110	10	70
Види підсумкових робіт (за потреби)						Бал
КР						30/Т
ІНДЗ (за наявності)						-
Інше (вказати)						-
Всього годин/Балів						100

Форма контролю*: ДС – дискусія, ДБ – дебати, Д – доповідь, Т – тести, ТР – тренінг, РЗ/К – розв’язування задач/кейсів, РМГ – робота в малих групах, КР – контрольна робота тощо.

2. Завдання для самостійного опрацювання.

№ з/п	Тема	Кількість годин
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ І. Теоретичні підходи до особистості в соціальній роботі		
1.	Порівняти поняття «людина», «індивід», «індивідуальність», «особистість»	15
2.	Характеристика понять «соціалізація», «соціальний статус», «соціальна роль», «соціальна норма», «соціальна девіація»	15
3.	Визначити поняття «соціальна адаптація», «автономізація», «жертва несприятливих умов соціалізації», «віктимогенність», «віктимність», «віктимізація». Здійснити самодіагностику та скласти список власних віктимних характеристик	15
4.	Надати характеристику соціально-психологічним теоріям особистості як методологічної основи соціальної роботи за схемою: 1. Теорія 2. Автор(и) 3. Сутність 4. Як саме може бути використана на практиці	17
5.	Вплив особистісних чинників на функціонування індивіда	15
6.	Джерела формування ціннісних установок соціального працівника	16
7.	Чинники генезису складної життєвої ситуації	17
Всього		110

IV. Політика оцінювання

Оцінювання знань здобувачів освіти ВОК «Особистість у соціальній роботі» здійснюється на основі результатів поточного і підсумкового модульного контролю знань згідно «Положення про поточне та підсумкове оцінювання знань здобувачів освіти Волинського національного університету імені Лесі Українки» від 26.06.2025 р. Завдання поточного контролю – перевірка навчальних досягнень здобувачів освіти. Завдання підсумкового контролю – перевірка розуміння і засвоєння здобувачами освіти програмового матеріалу загалом, логіки та взаємозв’язків між окремими розділами, здатності творчого використання засвоєних знань, уміння сформулювати своє ставлення до певної проблеми ОК тощо. Оцінювання здійснюється за 100-бальною шкалою.

Формою контролю вивчення ВОК «Особистість у соціальній роботі» є залік. Максимальна кількість балів за поточний контроль з освітнього компонента – 100 балів. Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних занять і має за мету перевірку рівня підготовленості здобувачів освіти до виконання конкретної роботи. Поточний контроль реалізується в різних формах, зокрема опитування, робота в малих групах, індивідуальна робота здобувачів освіти, виступи на практичних заняттях, участь у дискусіях та дебатах, контроль засвоєння того навчального матеріалу, який заплановано на самостійне опрацювання здобувачем, тощо. Максимальний бал за кожну з форм роботи визначено у таблиці 2 силабуса освітнього компонента. Результат самостійної роботи здобувачів освіти оцінюється на практичних заняттях із відповідної теми. Оцінювання тем для самостійної роботи, які виносяться на самостійне опрацювання здобувачами освіти і не розглядаються під час аудиторних занять, контролюються під час підсумкового модульного контролю, підсумкового контролю. Контрольна робота проводиться у вигляді електронного тестування (30 питань по 1 балу за кожну правильну відповідь).

Згідно із Силабусом ОК здобувачам освіти, які брали участь у роботі конференцій, підготовці наукових публікацій, в олімпіадах, конкурсах студентських наукових робіт,

спортивних змаганнях, мистецьких конкурсах тощо й досягли значних результатів, може бути присуджено додаткові (бонусні) бали, які зараховуються як результати поточного контролю з відповідного ОК. Систему бонусних балів погоджує науково-методична комісія факультету. При цьому загальна кількість балів за поточну роботу, у випадку ОК, де передбачено залік, не може перевищувати, як правило, 100 балів.

Результати поточного контролю знань здобувачів освіти вносяться до електронного журналу успішності і сумуються під час виставлення підсумкового балу з ОК.

Оцінювання знань здобувачів освіти здійснюється під час поточного контролю за результатами виконання тих видів робіт, які визначені силабусом ОК (оцінювання за шкалою від 0 до 100).

У випадку, якщо здобувач освіти не відвідував окремі аудиторні заняття (з поважних причин), він має право відпрацювати пропущені заняття на консультаціях за графіком, затвердженим на засіданні кафедри соціальної роботи та педагогіки вищої школи та добрати ту кількість балів, яку було визначено на пропущені теми. У дату складання заліку викладач записує у відомість суму поточних балів, які здобувач освіти набрав під час поточної роботи (шкала від 0 до 100 балів).

У випадку, якщо здобувач освіти протягом поточної роботи набрав менше як 60 балів, він складає залік під час ліквідації академічної заборгованості. У цьому випадку бали, набрані під час поточного оцінювання анулюються. Максимальна кількість балів на залік під час ліквідації академічної заборгованості, як правило, 100.

У день складання заліку за основною сесією заборонено проводити додаткові опитування здобувача освіти, а також здобувач освіти не має права доздавати будь-який вид робіт, передбачений силабусом освітнього компонента.

Політика щодо дедлайнів та перескладання. У випадку, якщо здобувач освіти не відвідував окремі аудиторні заняття (з поважних причин), на консультаціях він має право відпрацювати пропущені заняття та добрати ту кількість балів, яку було визначено на пропущені теми. У дату складання заліку викладач записує у відомість суму поточних балів, які здобувач освіти набрав під час поточної роботи (шкала від 0 до 100 балів).

У випадку, якщо здобувач освіти протягом поточної роботи набрав менше як 60 балів, він складає залік під час ліквідації академічної заборгованості. У цьому випадку бали, набрані під час поточного оцінювання анулюються. Максимальна кількість балів на залік під час ліквідації академічної заборгованості, як правило, 100.

Повторне складання заліку допускається не більше як два рази з кожного ОК: один раз – викладачеві, другий – комісії, яку створює декан факультету.

Політика щодо академічної доброчесності. Дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти передбачає:

- самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей);
- посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надання достовірної інформації про результати власної освітньої (наукової, творчої) діяльності, використанні методики досліджень і джерела інформації».

Виявлення ознак академічної недоброчесності в письмовій роботі здобувача освіти є підставою для її незарахування, незалежно від масштабів плагіату чи обману. Списування під час контрольних та самостійних робіт, іспиту заборонені (зокрема, з використанням мобільних девайсів). Жодні форми порушення академічної доброчесності не толеруються.

Основні види відповідальності здобувачів освіти за порушення академічної доброчесності

(ч.6 статті 42 Закону України «Про освіту»): повторне проходження оцінювання (контрольна робота, іспит, залік тощо); відрахування з університету; позбавлення академічної стипендії; позбавлення наданих університетом пільг з оплати навчання.

У випадку таких подій – реагування відповідно до Кодексу академічної доброчесності Волинського національного університету імені Лесі Українки.

Політика щодо відвідування. Відвідування занять є обов'язковим. За об'єктивних причин (наприклад, працевлаштування, участь у програмі академічної мобільності, здобуття освіти за іншою спеціальністю (освітньою програмою), навчання за програмою «Подвійний диплом», тривале відрядження за основним місцем роботи, станом здоров'я, перебування у відпустці в зв'язку з вагітністю та пологами або для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку, наявність статусу особи з особливими освітніми потребами) навчання може відбуватись за індивідуальним графіком (див. Положення про організацію освітнього процесу здобувачів освіти за індивідуальним графіком навчання у Волинському національному університеті імені Лесі Українки).

Підготовка здобувачів вищої освіти з використанням елементів дуальної освіти у ВНУ імені Лесі Українки здійснюється відповідно до Положення про підготовку здобувачів за дуальною формою здобуття освіти у Волинському національному університеті імені Лесі Українки від 29.08.2025р. Години, форма навчання та особливості організації освітнього процесу визначаються на семестр (поточний навчальний рік) та відображаються в індивідуальних графіках навчання здобувачів освіти та програмі навчання.

В процесі вивчення ОК під час проведення занять можуть використовуватись технології дистанційного навчання через мережу «Інтернет» в умовах карантинних обмежень, воєнного стану; навчанні здобувачів освіти під час хвороби; участі у дистанційних олімпіадах, конкурсах; отриманні консультацій тощо (див. Положення про дистанційне навчання у Волинському національному університеті імені Лесі Українки). Навчання осіб із особливими потребами передбачає залучення додаткових технологій дистанційного навчання під час здійснення всіх видів підготовки, включаючи професійно-практичну, з урахуванням особливостей розвитку здобувачів освіти. Під час організації освітнього процесу в Університеті технології дистанційного навчання можуть використовуватись при проведенні навчальних занять, контрольних заходів, а також при забезпеченні самостійної роботи.

Визнання результатів навчання, отриманих здобувачами вищої освіти у неформальній та/або інформальній освіті, здійснюється на добровільній основі та передбачає підтвердження того, що здобувач досяг результатів навчання, передбачених ОПП, за якою він навчається. Визнанню можуть підлягати такі результати навчання, отримані в неформальній освіті, які за тематикою, обсягом вивчення та змістом відповідають як освітньому компоненту в цілому, так і його окремому розділу, темі (темам), індивідуальному завданню, курсовій роботі (проекту), контрольній роботі тощо, які передбачені програмою (силабусом) освітнього компонента (Положення про визнання результатів навчання, отриманих у формальній, неформальній та/або інформальній освіті у ВНУ імені Лесі Українки).

Здобувачі вищої освіти можуть долучатися до оновлення змісту ОК шляхом подання пропозицій викладачу. Електронна адреса викладача для таких пропозицій: stepanenko.viktorija@vnu.edu.ua

V. Підсумковий контроль

Формою підсумкового контролю є залік, що полягає в оцінці знань здобувачів освіти під час поточного контролю за результатами виконання тих видів робіт, які передбачені силябусом освітнього компонента в діапазоні від 0 до 100 балів. Мінімальна позитивна кількість балів – 60.

Здобувач освіти може додатково скласти на консультаціях із викладачем ті теми, які він пропустив протягом семестру (з поважних причин), таким чином покращивши свій результат рівно на ту суму балів, яку було виділено на пропущені теми. У дату складання заліку викладач записує у відомість суму поточних балів, які здобувач освіти набрав під час поточної роботи (шкала від 0 до 100 балів).

У випадку, якщо здобувач освіти набрав менше ніж 60 балів, він складає залік під час ліквідації академічної заборгованості. У цьому випадку бали, набрані під час поточного оцінювання, анулюються. Максимальна кількість балів під час ліквідації академічної заборгованості з заліку, як правило, – 100. На ліквідацію академічної заборгованості (складання заліку) виносяться тестові завдання та практичні вправи, які складаються відповідно до питань, винесених на залік.

Питання заліку

1. Загальне поняття про особистість
2. Структура особистості
3. Активність особистості
4. Особистість як суб'єкт спілкування
5. Психологія: основні концепції та принципи
6. Розвиток особистості: психосексуальні стадії
7. Поведінкова школа (біхевіоризм)
8. Гуманістична психологія
9. Екзистенціальна психологія
10. Акмеологічний підхід
11. Трансакційний аналіз особистості
12. Структура й функціонування індивідуальності
13. Типові випадки і кроки взаємодії з клієнтами
14. Соціальний статус особистості
15. Соціальні ролі
16. Рольовий діапазон особистості
17. Рольовий конфлікт
18. Соціальна норма і девіація
19. Адаптація й автономізація як складові соціалізаційного процесу
20. Поняття жертви несприятливих умов соціалізації
21. Основні категорії соціально-педагогічної віктимології
22. Суб'єктність клієнта
23. Соціальне агентство
24. Орієнтації особистості
25. Самооцінка клієнта
26. Соціальний працівник та його референтні групи
27. Гуманістичний підхід до особистості клієнта
28. Система клієнтури
29. Провідник змін
30. Система мішеней
31. Сили опору
32. Сили спонукання
33. Соціоморфологія проблемного поля особистості клієнта соціальної роботи

VI. Шкала оцінювання

Робота на практичному занятті комплексно оцінюється науково-педагогічним працівником, враховуючі такі критерії: правильність одержаних відповідей; повнота та логічність відповіді; наявність висновків та ілюстративних прикладів.

Результат самостійної роботи здобувачів вищої освіти (завдання для самостійного опрацювання) оцінюються під час практичних занять із відповідної теми і є складовою частиною загальної кількості балів за практичне заняття.

Оцінювання тем для самостійної роботи, які виносяться на самостійне опрацювання здобувачами освіти і не розглядаються під час аудиторних занять, контролюються під час підсумкового модульного контролю, підсумкового контролю.

Критерії оцінювання під час аудиторних занять

7 балів - Оцінюється робота здобувача вищої освіти, який у повному обсязі володіє навчальним матеріалом за відповідною темою, вільно, самостійно та аргументовано його викладає, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних запитань та практичних завдань, в т.ч. самостійної роботи, використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову літературу, вільно послуговується науковою термінологією, розв'язує задачі стандартним або оригінальним способом, наводить аргументи на підтвердження власних думок, здійснює аналіз та робить висновки, представляє результати виконання завдань для самостійної роботи за умови особистого представлення виконаного завдання на практичному занятті.

6 балів - Оцінюється робота здобувача вищої освіти, який достатньо повно володіє навчальним матеріалом за відповідною темою, обґрунтовано його викладає, в основному розкриває зміст теоретичних запитань та практичних завдань, в т.ч. самостійної роботи, використовуючи при цьому обов'язкову літературу, розв'язує задачі стандартним способом, послуговується науковою термінологією. Але при висвітленні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, допускаються при цьому окремі неістотні неточності та незначні помилки.

5 балів - Оцінюється робота здобувача вищої освіти, який достатньо повно володіє навчальним матеріалом за відповідною темою, обґрунтовано його викладає, в основному розкриває зміст теоретичних запитань та практичних завдань, в т.ч. самостійної роботи, використовуючи при цьому обов'язкову літературу, розв'язує задачі стандартним способом, не завжди послуговується науковою термінологією. Але при висвітленні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, допускаються при цьому окремі неістотні неточності та незначні помилки.

4 бали - Оцінюється робота здобувача вищої освіти, який відтворює значну частину навчального матеріалу за відповідною темою, висвітлює його основний зміст, виявляє елементарні знання окремих положень та понять. Не здатний до глибокого, всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, не користується необхідною літературою, допускає неточності та помилки, виконує завдання для самостійної роботи.

3 бали - Оцінюється робота здобувача освіти, який відтворює значну частину навчального матеріалу за відповідною темою, висвітлює його основний зміст, виявляє елементарні знання окремих положень та понять. Не здатний до глибокого, всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, не користується необхідною літературою, допускає істотні неточності та помилки, частково виконує завдання для самостійної роботи.

2 бали - Оцінюється робота здобувача вищої освіти, який відтворює певну частину навчального матеріалу за відповідною темою, висвітлює його основний зміст, виявляє елементарні знання окремих положень та понять. Не здатний до глибокого, всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, не користується необхідною літературою, допускає істотні неточності та помилки, не виконує завдання для самостійної роботи.

1 бал – Оцінюється робота здобувача вищої освіти, який не володіє навчальним матеріалом за відповідною темою та не в змозі його висвітлити, не розуміє змісту теоретичних

питань та практичних завдань, однак присутній на практичному занятті та бере участь в інтерактивній взаємодії.

Шкала оцінювання знань здобувачів освіти з освітніх компонентів, де формою контролю є залік

Оцінка в балах	Лінгвістична оцінка
90–100	Зараховано
82–89	
75–81	
67–74	
60–66	
0–59	Незараховано (необхідне перескладання)

VI. Рекомендована література та інтернет-ресурси

1. Аршава І.Ф., Носенко Е.Л. Психологія особистості : підручник для студ. закл. вищ. освіти. Дніпро: ЛІРА, 2024. 500 с.
 2. Зубіашвілі І. К. Наукові підходи до розуміння психологічних механізмів соціалізації особистості. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Психологія. 2024. Т. 35 (74). №4. С. 71-76. DOI <https://doi.org/10.32782/2709-3093/2024.4/11>
 3. Кацавець Р. С. Психологія розвитку особистості: навч. посіб. Київ: Алерта, 2024. 152 с.
 4. Особистість в умовах війни: психологічна діагностика та допомога : навч. посіб. / Н. Євдокимова, В. Злишков, С. Лукомська, Олена Котух. Київ, 2025. 198 с.
 5. Піхлик В.М. Самоставлення особистості: концепції, структура та вплив на поведінку. Габітус. 2024. Вип. 66. С. 225-229. DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2024.66.36>
 6. Прищак, М. Д., Гречановська О. В. Психологія особистості : електронний навч. посіб. комбінованого (локального та мережного) використання. Вінниця : ВНТУ, 2024. 219 с. URL: https://pdf.lib.vntu.edu.ua/books/2024/Pryshchak_2024_219.pdf
 7. Семигіна Т., Столярик О. Нове обличчя соціальної роботи: сучасні теорії та підходи. Таллінн: Teadmus. 524 с.
 8. Семигіна Т., Столярик О. Розвиток сильних сторін клієнтів соціальної роботи: посібник. Таллінн: Teadmus, 2024. 257 с.
 9. Соціокультурні детермінанти розвитку психології особистості в Україні: монографія. / за наук. ред. В. В. Турбан. Київ: Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2023, 296 с.
 10. Теорії особистості : навч.-метод. посіб. / Укл.: Р. Т. Сімко, А. В. Сімко. Кам'янець-Подільський: Видавець Ковальчук О.В., 2021. 162 с. URL: <http://elar.kpnu.edu.ua:8081/xmlui/bitstream/handle/123456789/6250/Simko-R.T.-Simko-A.-V.-Teorii-osobystosti.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
 11. Як допомогти особистості в період переходу від війни до миру: соціально-психологічний супровід : практичний посібник / за наук. ред. Т. М. Титаренко, М. С. Дворник / Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2022. 154 с.
 12. Яцина О. Ф. Історія психології: становлення і розвиток клінічної психології в історичних процесах: навч. посіб. Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2023. 184 с.
- Нормативно-правові акти*
1. Загальна декларація прав людини: Міжнародний документ ООН від 10.12.1948. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text

2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини): міжнародний документ Ради Європи, протокол від 04.11.1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
3. Конвенція про права дитини: Міжнародний документ ООН від 20.11.1989. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text
4. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: Міжнародний документ ООН від 16.12.1966. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text
5. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права: Міжнародний документ ООН від 16.12.1966. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text
6. Про затвердження Державної цільової соціальної програми з утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2028 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 30.07.2024 № 864. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/864-2024-%D0%BF#Text>

Інформаційні ресурси в мережі Інтернет

1. Інформаційно-аналітичний портал «ФАКТ». URL: <https://fact-news.com.ua/vpliv-sotsialnogo-seredovisha-na-formuvannya-osobistosti-klyuchovi-faktori-ta-vazhlivist-v-ukrainskomu-konteksti>
2. Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua>
3. Gas for Mind. URL: <https://www.gasformind.com/rozvytok-psykholohiyi-20-stolitti/>
4. Gradus Research Plus. URL: <https://gradus.app/uk/open-reports/>
5. 16 Personalities. URL: <https://www.16personalities.com/uk>